

Ölenler /Merasim Türküleri*

Ölenler, Özbek halk şarkıları türünden biri olup, merasim şarkısı sayılır. Ölenler, eski zamanlarda, Türkistan Türkleri, göçebe devrinde, çadır hayatı devrinde şekillenmiş; düğünlerde, derneklerde, meclislerde kızlar bir tarafta, oğlanlar bir tarafta söylenirmiş veya iki kişi tarafından atışma tarzında söylenirmiş. Ölenlerde gam, ümitsizlik duyguları pek olmayıp, insanın şen, muhabbetli, zevkli duygulan dolu dolu ifade edilir. Bu cihetten bakıldığında, eski Türk şarkı ananeleri bu merasim şarkılarında daha çok korunmuş demek mümkün.

Meşhur folklorcu âlim Haşımcan Rezzakov'un

yazdığına göre "Ölenler Fergana vadisinde bilhassa köylerde, dağlık yerlerde hayvancılık yapanlar arasında çok yayılmış. Ölenlere kendisini şimdiye kadar "Türk" diye gelen ahalinin "Karabaş", "Bekzade", "Barlas" oymakları arasında çok rastlanır." ("Gülyar" kitabının sonsöz kısmı, s.244). Dolayısıyla, ölenler Fergana, Nemengan, Endican vilayetlerinin çoğunlukla kırsal kesimde yar-yarlar ile bir arada, düğünlerde her zaman söylenir, sözünü, âlimin yukarıdaki fikrine eklersek doğru olur.

Ölenler, Özbek Halk şarkılarının derlendiği bütün kitaplarda yayımlanmıştır.

Ölenlernift evvel başı-temel taşı,
Toy aldidan tartgenim soqım aşı,
Hadding bolsa, qanı, kelib ölen başla.
Bu elemin menmen degen kekse-yaşı!

Belend-belend tağlar nifi qar ı bolar,
Ongiride bürgüt, laçın san bolar.
Ölençiler menmensireb kerilmeydi.
Er ağası-merd yigitnifi ân bolar.

Bulut bolsa, kün çıqmay hem kiredi keç,
Derya, sayru körüb, keyin etikni yeç.
Yigirmege kirgen boyım derhan dersen,
Köse kişi qarıgenin bilmeydi heç.

*Ölenlerin evvel başı - temel taşı
Toy önünden çektiğim kesimlik aş
Haddin ise, haydi gelip ölen başla,
Bu yurdun benim diyen yaşlısı genci.*

*Yüce yüce dağların karı olur,
Kuytusunda kartalı, şahini olur.
Ölençiler kibirlenip şişmezler
Er ağası mert yigidin arı olur.*

*Bulut olsa, gün çıkmaz ve olur akşam
Irmağı, dereyi görüp sonra çizmeyi çıkar.
Yirmisine giren boyum azade dersin
Köse kişi kocadığını bilmez hiç.*

* Bu merasim türküleri (ölenler) "Gülyar" kitabının 171-176. sayfalarından seçildi. ("Gülyar", Fergana Halk Koşıkları, Taşkent 1967, Derleyen: Haşımcan Rezzakov, 252 s.)

Sürük bilen haydegenim altı savlıq,
İpeğinden ber menge topge bavlıq,
İpeğinden bermesen topge bavlıq,
Mahallefige salamen gele davruq.

Quvnr qarğa değende, quvan qarğa,
Quvalasam ketedi uzaqlarğa.
Hergiz aşna bolmeftler cüvanlarğa,
Sizni teşleb ketedi tümenlerge.

Derya tolub aqadı Ahsı bilen,
Oynab-küleverinler yahşi bilen.
Oynagende-külgende yahşi bilen,
Belbağ tikib beredi naqşı bilen.

Qoşıq aytsafı mendek aytgin, şunday qılıb,
Tegirmanda saz tartılgen unday qılıb.
Berekelle qız baqqan anasige,
Yanbağırdı açılgen güldey qılıb.

Şam bolsa, menyıraqnı közleyin,
Botası ölgen tüyedey bozlayın.
Botası ölgen tüyeler boz bolur,
Dil bilen süygen yariniz saz bolur.

Ölen aytsam, ölençi deydi meni,
Yolda yatsam, aç bõri yeydi meni.
Aç bõrinin ağzıge kıldan arqan,
Yigirmege kirkünçe yürdim darhan.

Ay aldıda bir yulduz, aydan qaldı,
Kök mungizli kök serkem qoydan qaldı.
Çşlağıfüz qızları yaman eken,
Tar kavuşni teşşib toyden qaldı.

Enayidir değende, enayidir,
Kavuş-mahsi qızlarğa binayidir.
Teleşmesden ne qılsın biznin qızlar,
Tanavari bedane, qalayidir.

Altı qıznift içide atın Hurbuş,
Romalıfinin içide hamırturiş.
Yigirmege kirkünçe er almasa,
Anan bilen qılasen künde uruş.

Altı qıznifi içide atın Anar,
Naqş almadek yüzünden qanlar tamar.
Naqş almadek yüzünden öpiç bersefi,
Öz tengimnift içide könlim qanar.

Nergi tağda yağsa, bunda qırav,
Aql bilen huşimni aldı birav.
Aql bilen huşimni alsa birav,
Yetse-malım, yetmese-canım gerav.

*Sürü ile sürdüğüm altı sağmal
İpeğinden ver bana topuyla
İpeğinden vermesen topuyla
Mahallene salarım şan şöhrət.*

*Kara karga dediğim kara karga
Kovalasam gider uzaklara.
Her zaman aşına olmayın civanlara
Sizi atar gider dumanlara.*

*Irmak dolu akar Ahsı 'de
Gülüp oynayınyahşi ile
Gülüp oynayınca yahşi ile,
Kemer dikip verir nakısı ile.*

*Şarkı söylesen ben gibi söyle böyle
Değirmende iyi üğütülen un gibi
Maşallah kız büyüten anasına
Yanında açılan gül gibi.*

*Akşam olunca, ben uzağı gözleyeyim,
Yavrusu ölmüş deve gibi bağlayayım.
Yavrusu ölmüş develer ağlar.
Gönülden seven yâriniz güzel olur.*

*Ölen söylesem ölenci derler bana
Yolda yatsam aç kurt yer beni
Aç kurdun ağzına kıldan urgan,
Yirmisine girince oldum azade.*

*Ay önünde bir yıldız, aydan kaldı
Gök boynuzlu gök tekem koyundan kaldı.
Köyünüzün kızları yaman imiş,
Dar çarığımı yağmalayıp düğünden etti.*

*Saftır desem saftır
Ayakkabı, çarık kızlara yaraşır
Yağmalayıp ne yapsın bizim kızlar
Ayakkabısı kösele, nakışlıdır.*

*Altı kızın içinde atın Hurbuş
Mendilinin içinde hamur mayası.
Yirmisine girince er almazsa,
Ananla edersin her gün döğüş.*

*Altı kızın içinde adın Anar
Güzel elma gibi yüzünden kan damlar
Güzel elma gibi yüzünden öpücük versen,
Kendi bedenimin içinde gönlüm kanar.*

*Karşı dağa kar yağsa, buraya kırağı
Aklımı fikrimi aldı birisi.
Aklımı fikrimi alsa birisi,
Yetse malım, yetmese canım feda.*

Ölen-ölen değende, ölen köpdir,
Ölen aytgen tilinden menge öpdür.
Ölen aytgen tilinden öptirmeseñi,
Sen onge-yu, men çepge, yollar köpdir.

Uyal-uyal değende, uyasa-çi,
Aytalmagen ağızñi tiyalsa-çi!
Ölen aytgen vaqtide kim aynise,
Yüzleri qazankuye sürkelseçi!

Atıft Bazar değende, atm Bazar,
Tal-talgine saçını taraq yazar.
Yahşi bilen oynaşsen, könlin bazar,
Yaman bilen oynaşsen, könlin azar.

Ala tağñı basıdan qoç keledi,
Çara yorga selkilleb boş keledi.
Öz yarından ayrılış yaman eken,
Qara közden möltilleb yaş keledi.

Tüyesi hop mal eken bozlaydigen,
Cüni çaqman boladı tozmaydigen.
Va'de berseñi qızların merdige ber,
Va'de bergen cayiden özmeydigen.

Aq alma, kızıl alma pişmeydigen,
İkki yahşi bir yerge tüşmeydi-kin.
İkki yahşi bir yerge tüşib qalsa,
Bu dünyadan ötgenin bilmeydi-ken.

Şor bulağı değende, şor bulağı,
Erte bilen terkeler qol bulağı.
Şayi bilen şalparni kiyib alıb,
Küydiredi qızların serdumağı.

Namangenden çapgen at sürinmeydi,
Gerves qızlar eteğı körinmeydi.
Sahi bilen şalparni kiyib alsa,
Qarigeni özige bilinmeydi.

Buşıfiden değende, buşıfiden,
Ayağında qalayı kavuşinden.
Quşge tekken Qonğıraq avazıdey,
Ekeğinefi örgilsin tavuşinden.

Alma-örük değende, alma-örük,
Mahallenin içide qıldın körik.
Mahallenin içide qılsoft körik,
Senden bölgen balage men hem şerik.

Oyna tunb değende, oyna tunb,
Örtönenen-küyemen seni körüb.
Örtengende-küygende seni körüb,
Ermeleysen, külesen lebin bunb.

Ölen ölen dersen ölen çoktur
Ölen söyleyen dilinden bana öptür.
Ölen söyleyen dilinden öptürmezsen,
Sen sağa, ben sola, yollar çoktur.

Utan utan deyince utansa
Söylemeyen ağız bıraksa
Ölen söylerken kim zırvalarsa
Yüzleri kazan kurumuna sürtülse.

Adın Bazar denince, adın Bazar,
Tel tel saçını tarak tarar.
İyi ile oynaşsan, gönlin pazar,
Kötü ile oynaşsan gönlin azar.

Ala dağın başından göç gelir,
Kara rahvan silkinip boş gelir.
Öz yârinden ayrılmak yaman imiş,
Kara gözden boşanıp yaş gelir.

Devesi çok bol imiş bozlayacak
Yünü palto olur dağılmayacak.
Söz verirsən kızların merdine ver,
Söz verdiğinden caymayacak.

Ak elma, kızıl elma pişmez
İki iyi bir yere düşmez ki.
İki iyi bir yere düşmüş olsa
Bu dünyadan geçmeyi bilmez ki.

Acı pınarı deyince acı pınarı
Seherle yayılır göl pınarı
İpek ile yünlü giyip
Yandım kızların aç gözlülüğü.

Nemengan'dan koşan at sürülmez,
Arlı kızların eteğı görünmez.
İpek ile yünlü giyse
Kocadığı kendisince bilinmez.

Hanımefendinden deyince, hanımefendinden
Ayağında nakışlı ayakkabından
Kuşa takılmış çingirak sesi gibi,
Ağabeyin kurban olsun sesine.

Elma erik desem elma erik,
Mahallenin içinde ettin gösteriş.
Mahallenin içinde etsen gösteriş,
Senin çocuğuna ben de ortak.

Oyna dur desem oyna dur,
Yanıp yakılıyorum seni görüp.
Yanıp yakı Idığımda seni görüp,
Eğleşirsin gülersin dudak burup.

Ay aldıda bir yulduz hülkerçe bar,
Oltirgenin-turgenin şunqarça bar.
Qızlar ölse kızıl gül solgençe bar,
Yiğit ölse kıyamet bolgençö bar.

Daim menin mingenim boz bolsa-çi,
Mingenimnin yorgası saz bolsa-çi.
Başım alıb ketemen yalğiz yolda,
Yoldaşımın biravı qız bolsa-çi!

Mulla Halvay değende, Mulla Halvay,
Kök qarçığay qolımda, yengil-dalvak.
Aylanmeköl aylarab quş salamen,
Suluv qızın dağına çideyalmay.

Qıya-qıya tağların Qırğızı bar,
Mulla Halvay üyide bir qızı bar.
Ötgen-ketgen yigitnifi közi şunda,
MafUayide saratan yulduzı bar.

Atın Kurban değende, atın kurban,
Kurban desem yüreğim derzen urgen.
Barekalla, Kurbancan, himmetifge,
Va'de bergen cayıge barıb turgen.

Bedenemen değende, bedenemen,
Dala-qırda yorğaleb kün köremen.
Barmağımın uçıda bir derdim bar,
Qızlar tabib bolmasa, men ölemen.

Buğdaypaye değende, buğdaypaye,
Seni menden esretdi Uluğ qaya.
Eğer Uluğ qayalar qulab tüşse,
Başginefge salamen şunda saye.

Namangenden haydadım törtde savlıq,
İpeğinden ber menge tonge lâyıq,
İpeğinden bermesen tonge lâyıq,
Mahallene salamen çala davruq.

Unin öçsin değende, unin öçsin,
Qara qayçı tilinnin uçın kessin.
Yene qaytıb üyetli ölen aytsafv,
İt yalaqda aş içib küniñt ötsin.

Edirlerden kelemen qoynı yayıb,
Yolda qaldı aq serke, muzda tayıb,
Aq serkenift boynıda çalması bar,
Şu qız bala qoynıda alması bar.

Namangenden çapgen at qum teleşür,
Âyim, sizge ş(yi ton hop yaraşur.
Ş(yi tonnift yeni tar, tartalmaymen,
Âyim, sizge sırmıni aytalmaymen.

*Ay önünde bir yıldız ülkercesine
Oturuşun kalkışın şahincesine,
Kızlar ölse kızıl gül solmuşçasına
Yiğit ölse kıyamet olmuşçasına.*

*Daim benim bindiğim boz olsa,
Bindiğimin rahvanı uygun olsa.
Başım alıp giderim yalnız yolda,
Yoldaşımın biri kız olsa.*

*Molla Halvay desem, molla Halvay
Gök doğan elimde, yenli-yepildek
Aylanma gölü dolanıp kuş salarım,
Güzel kızın dağına dayanamam.*

*Yüce yüce dağların ktrgızı var.
Molla Halvay evinde bir kızı var,
Geçip gitmiş yiğidin gözü onda,
Alnında Ülker yıldızı var.*

*Adın Kurban desem, adın Kurban,
Kurban deyince yüreğim güp güp vuran.
Can kurban, Kurbancan, himmetine,
Vaat ettiği yere varıp duran.*

*Yelve kuşuyum desem, yelve kuşuyum
Ovada kırdan gezinip gün görürüm.
Parmağımın ucunda bir derdim var,
Kızlar tabip olmazsa, ben ölürüm.*

*Buğday tarlası desem, buğday tarlası
Seni benden ayırdı Ulu kaya.
Eğer Ulu kayalar yıkılıp düşse,
Başcağazına olurum o zaman gölge.*

*Nemengan 'dan sürdüm dört tane sağmal,
İpeğinden ver bana elbiselik,
İpeğinden vermezsən elbiselik,
Mahallene salarım şan şöret.*

*Ünün sönsün desem ünün sönsün
Kara makas senin dilin için kessin
Yine dönüp ayıplı ölen söyleyen
İt yalağında yal yiyerek günün geçsin.*

*Kırlardan gelirim koyun yiyip,
Yolda kaldı ay teke buzda kayıp,
Ak tekenin boynunda tasmaşı var,
Şu kızcağızın koynunda elması var.*

*Nemengan'dan koşan at kumla dalaşır
Ayım, size ipek giysi çok yaraşır
İpek giysisinin yeni dar, çekemem,
Ayım, size sırrımı diyemem.*

Cügenimni degenide, cügenimni,
Atam alıb bermesmiş süygenimni.
Atam alıb bermese süygenimni,
Qızlar özi bileli küygenimni.

Asmanda bir yulduz bar, vızıllyaydi,
Qızın qoynı saratanda cızıllyaydi.
Yaşligimde yolıqqan bir derdim bar,
Qız qoynige kirmesem, yazılmaydi.

Âsmandegi aylanen aq sarmiken,
Atıb alsam, balası qaqsarmiken.
Qızlar bilen bahsleşib, ölen aytsam,
Tavuşige-tavuşım ohşarmiken.

Sen hem sersan, qız bala, men hem sersan,
İkki sersan bir bolsak, hemme hayran.
Sersan bölgen qız bala şalpar kiydi,
Öz tengige süyüşib tegdi deydi.

Gadır-budur yerlerde atım yürgen,
Semiz atge kuyuşkan batıb yürgen.
Sendey-sendey qızları köp körgeñmen,
Alma-anar qoltıqlab, satıb yürgen.

Qız on beşge kirgende, tolar eken,
İkki közi yigitde bolar eken.
Yigirmege kirgünçe er almasa,
Qızıl gülnifi bergidey solar eken.

Coharige suv qoysen paye bolur,
Aq qalpağım başıme saye bolur.
Qız balanı bermese süygenige,
Süymegeni qolıda zâye bolur.

Ölen-ölen degeñde ölgen barmı,
Ölgen adam tirilib kelgen barmı?

Ölgen adam tirilib kelgen bolsa, ikki
közüm cavdıreb qalgen barmı?

Ay aldıda bir yulduz, aylarçe bar,
Gülzanmnifi içide bir güñce bar.
Bu güñcenin açılışı aynı bahar,
Bülbüllernin sayraşı aynı seher.

Anar ekken caylarım oydim-oydim,
Qızlar ziyafeti deb serke soydim.
İçib turgen çayımı yerge qoydim,
Naqş almadek yüzlerige endi toydim.

Dizginimi desem, dizginimi
Babam alivermezmiş sevdiğimi
Babam ahvermezse sevdiğimi
Kızlar kendi görür yandığını.

Asumanda bir yıldız var vızıldar
Kızın koynı yazın cızıldar
Gençliğimde uğradığım bir derdim var
Kız koynuna girmesem, çözülmez.

Asumanda dönen ak doğan mı ki?
Atsam yavrusu ağlar mı ki?
Kızlar ile bahse girip ölen söylesem
Sesine sesim benzer mi ki?

Sen de sersem, kız, ben de sersem
İki sersem bir olsak, herkes hayran
Sersem olan kız yünlü giydi
Kendi dengine kavuştu der.

Kepir kupür yerlerde atım yürür
Semiz ata eyer kayışı oturup kalır
Sencileyin kızları çok görmüşüm
Elma nar koltuklayıp satar.

Kız on beşe girince dalar imiş
İki gözü yigitte olur imiş
Yirmeye girince er almazsa
Kızıl gül yaprağı gibi solar imiş.

Mısıra su versen sapa gider
Ak kalpağım başıma gölge salar
Kızı vermezse sevdiğine
Sevmediğinin elinde ziyan olur.

Ölen ölen deyince ölmüş var mı,
Ölmüş adamdan dirilip gelmiş var mı?
Ölmüş adam dirilip gelmiş olsa,
İki gözüm ümitle bakan var mı?

Ay önünde bir yıldız, aylarca var
Gülzarın içinde bir gonca var.
Bu goncanın açılışı aynı bahar
Bülbüllerin ötüşü aynı seher.

Nar ektiğim yerler oylum oylum,
Kızlar ziyafeti diye teke kestim
İçmekte olduğum çayı yere koydum
Elma nakışlı yüzüne şimdi doydum.

